

Päivälehdten arkistossa on tutkijan aarreaitta

Erkkojen arkiston lisäksi koko HS ja I-S tarjolla arkistopäätteellä

Pekka Lähteenkorva
Arkistonjohtaja
Urho Kekkosen Arkisto

Helsingin keskustassa, Korkeavuorenkatu 28 sijaitsee Suomen lehdistöhistorian tärkein arkisto. Jos tutkija selvittää monimutkaisesta ovisummerista niin tarjolla on miellyttävä työskentely-ympäristö.

Tutkijasalissa kohtaamme hyvätuulisen miehen, jonka tavaramerkkinä on ystävällinen hymy, kuin Hangon keksin mainoksesta. Maisteri Pekka Anttonen tie Päivälehdten arkistoon on ollut mielenkiintoinen. Savonlinnalaispoika kävi oppikoulunsa ja lukionsa paikallisessa lyseossa, josta siirtyi ylioppilaana vuonna 1974 Joensuun korkeakouluun opiskelemaan historiaa. Tuolloin yliopistomaailmaa hallitsi stalinistinen opiskelijanuoriso, joka pukeutui sinisiin paitoihin ja huusi mielenosoituksissa äänensä käheäksi hokemalla iskulausetta "Springer ja Erkko – taantumuksen verkko!" (Tämä on taas näitä Lähteenkorvan yksinkertaistuksia, olin siellä minäkin eikä ollut sinistä paitaa, ei punaistakaan. - Päätoimittajan huomautus)

Pekalla ei kapinavaihtetta ollut vaan opinnot maistuivat. Eipä poika arvannut, että Aatos Erkon johta-

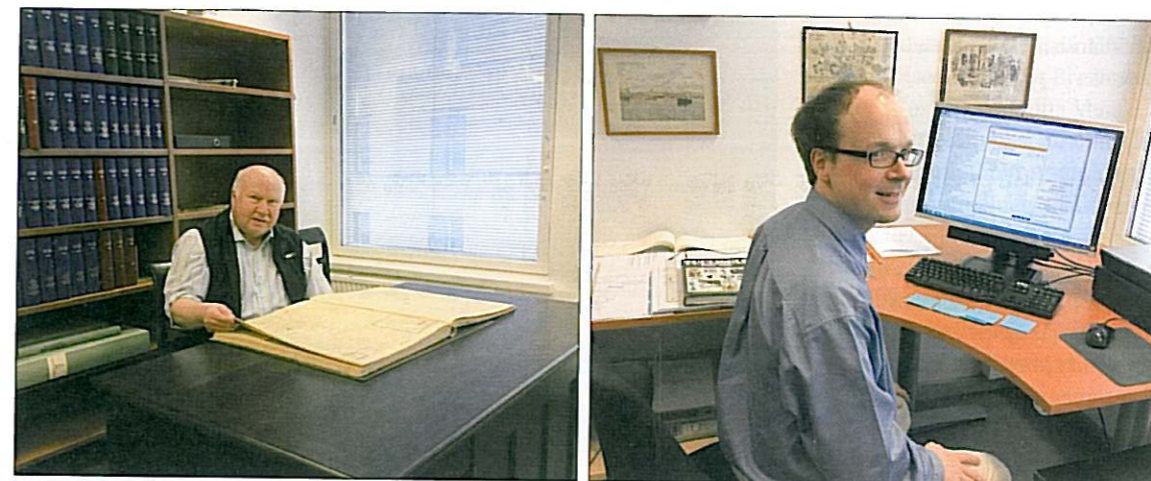
Päivälehdten arkiston tutkijasalissa kävi vuodessa noin 700 tutkijaa.

masta firmasta tulisi Anttonen työuran kruunu ja verkkoon hän veisi Helsingin Sanomien arkistot!

Kerro jotain opiskeluaioistasi ja miksi valitsit arkistoalan?

"Opiskeluaikani Joensuussa oli kivaa ja pikkukaupungissa oli mukava opiskelumiljö. Aluksi tavoitteenani oli opettajan ura, mutta kesätyöt Joensuun maakunta-arkistossa kolmena kesänä (1979 - 1981) ja välillä talvella vakuut-

tivat arkistoammattilaisen uran olevan se maailman mielenkiintoisin ammatti. Valtavasti tietoa ja mielenkiintoisia asiakkaita ja mukavat työtoverit, silloin vielä hyvin nuorekkaassa työympäristössä. Välillä olin pari kuukautta Joensuun korkeakoulun arkistosuunnitelmia tekemässä ja armeijassa järjestin varusmiehenä Lappeenrannassa Uudenmaan Rakuunapataljoonan arkistoa. Arkistoalan monipuolisuus kiehtoi ja se, että arkistoissa on koko Suomen historia talletettuna."

Pekka Anttonen välillä itsekkin tutkijasalissa. Tenho (kuva oik.) miettii sähköisiä arkistoja.

Pekalla oli luonnollisesti vaihtoehtoinen suunnitelma elämänuraksi. "Valmistuin myös varmuuden vuoksi historian opettajaksi ja olin armeijan jälkeen keväällä 1982 kolme kuukautta opettajan sijaisena Juuan yläasteella ja lukiossa. Hyvä kokemus, mutta olin jo tuolloin leimautunut arkistoihmiseksi." Anttonen toimi vuoden tutkijana Joensuun maakunta-arkistossa, josta hän siirtyi toukokuussa 1983 Helsinkiin, Suomen Pankkiin asiakirjahallinnon suunnittelutehtäviin. Pankin arkistokäsikirja saatiin valmiiksi jo vuonna 1984. Pankkimaailma oli Pekasta kiehtova työympäristö ja pankki-ihmiset ymmärsivät hyvin suunnitelmallisen arkistohoidon merkityksen. "Olen mukana vielä vanhassa Suomen pankin arkistolaisten lottoporukassa. Se suuri voitto ei ole vielä kopsahtanut, mutta odotetaan."

Millainen työpaikka oli sen toisen "Posti-Pekan" aikana?

"Posti- ja telelaitoksessa olin runsaat kuusi vuotta arkistotehtävissä 1984 - 1990. Se oli haastava työpaikka. Henkilökuntaa oli yli 45.000 henkeä ja arkistonmuodostussuunnitelmia tehtiin useammasa eri työryhmässä, joissa olin asi-

antuntijajäsenenä. Johto tuki tätä työtä voimakkaasti ja siksi työnteko oli helppoa. Työporukka oli innostunut ja kokoonnuimme eri puolilla Suomea suunnittelukokouksiin kuukausittain. Välillä kiertelimme mm. Kajaanin ja Kuusamon välillä tai maan toisella laidalla. Kävimme läpi kaikki teletuomipaikat ja niiden arkistot, matkasimme talon autoilla ja yövyimme vikamieskämpillä, jotka olivat loisteliaita isoja hirshuviloita. Saimme laitokselle tehtyä arkistosäännöt ja -ohjeet ja sitten firma hajosikin kahtia. Posti-Telestä jäi erittäin hyvät muistot ja monia hyviä ystäviä. Paljon oli työtä, mutta paljon myös tehtiin.

Tähänastinen huippuhetki taisi olla siirtyminen Helsingin Sanomien arkiston johtajaksi?

"Päivälehdten arkisto käynnistyi säätiöpohjaisesti 1.4.1990, jolloin tulin taloon. Arkistoja talossa on aina ollut ja tällöinkin toimi Sanoman keskusarkisto, jossa olivat ja ovat nykyisinkin ajankohtaiset ja määräjajan säilytettävät aineistot ja HS-toimituksen arkisto, joka keräsi ja säilytti lehdeleikkeitä asianmukaisesti järjestyksessä. Päivälehdten arkisto jatkoi Historiallisen arkiston työtä itsenäisempänä arkistona

säilyttäen kaikki talon historiaan liittyvät pitkäaikaisesti säilytettävät aineistot, jotka pääosin ovat tulleet koko ajan suoraan Päivälehdten arkistoon. Työssä on ollut tärkeää talon johdon tuki ja se, että arkistojen merkitys on oivallettu osana yhtiön muuta toimintaa. Rikkaasta menneisyydestä voidaan saada voimavaroja ja tukea tulevaisuuteen."

Entä se Erkon yksityiskokoelma, josta aikoinaan kohistiin? Oliko se Hesarin arkistossa vai missä?

"Erkon suvun arkisto oli aikaisemmin historiallisessa arkistossa, mutta siirtyi Päivälehdten arkistolle sen perustamisen myötä. Arkisto on käytettävissä arkiston johtajan luvalla. Erkon suvun arkistoa käytetään vilkkaasti koko ajan. Aatos Erkkoon liittyvät arkistoaineistot ovat toistaiseksi suljettu tutkimukselta."

Päivälehdten arkistossa oli vuoden 2013 lopussa Korkeavuorenkadun sekä Vantaan Sanomalan holveissa aineistoa runsaat 3400 hyllymetriä, eikä tila ole aivan heti loppumassa kesken - hyllyille mahtuu vielä ainakin 1500 metriä uutta materiaalia! Anttonen korostaa, että kaikki arkistotilat täyttävät täydellisesti

kaikki arkistotiloille asetetut määräkset.

Paljonko on henkilökuntaa ja minkälainen työnjako teillä on?

"Henkilökuntaa on neljä vakinaista. Minun lisäksi tutkijat Kyösti Lamminpää, Kirsi Kolari ja Tenho Kokkonen. Projekteissa on harjoittelijoita ja määräaikaisia, mm. historiahaastatteluja tekee neljä eläkkeellä olevaa toimittajaa tuntipalkkaperiaatteella. Aira Laitinen järjestää Lehtikuvan arkistoa Patricia Seppälän säätiön apurahan turvin. Vapaaehtoisia käy silloin tällöin järjestämässä omaan työhönsä liittyviä arkistoja, tälläkin viikolla [toukokuussa 2014] on kolmena päivänä ollut vapaaehtoinen järjestämistöissä kahvipalkalla. Henkilökunnasta kaikki tekevät tarvittaessa kaikkea, vaikka jokaisella on myös omat työnsä. Kirsi hoitaa yhtiökokoukset, hallitukset ja ylätason asiakirjasarjat, Kyösti lehtiarkistot, Tenho voimakkaasti kasvavan sähköisen arkiston. Minä hoidan ohjeistuksen ja järjestän väliaikoina arkistoja. Yhdessä hoidamme tutkijasalin ja tiedustelut." Päivälehdien arkistolaiset ovat muutenkin ahkeria: asiakkaille otettiin runsaat 1000 kopiota ja erilaisille vierasryhmille esiteltiin arkiston tiloja.

Mistä arkistonne saa rahoituksen?

Päivälehdien arkisto on osa Helsingin Sanomien Säätiötä, kuten myös Päivälehdien museo. Yliasiemies Heleena Savela johtaa koko säätiötä, joka jakaa apurahoja mediatutkimukseen ja toimittajien kansainväliseen täydennyskoulutukseen. Vuonna 2013 summa oli peräti neljä miljoonaa euroa! Anttonen korostaa, että säätiön toiminta rahoitetaan säätiön omistaman pääoman

Kyösti hoitaa lehtiarkistoja.

tuotoilla. "Toiminta on yleishyödyllistä ja tarjoamme aineistomme arkiston asiakkaille ilmaiseksi käyttöön. Kopioista otamme pienen muodollisen maksun."

Anttonen kertoo lähiajan tavoitteista: "Pyrimme lisäämään kokoelmiamme koko ajan ja tarjoamaan uusia aineistoja asiakkaidemme käyttöön. Sähköiset aineistojen määrä lisääntyy tasaiseen tahtiin. Lisäksi olemme painottaneet kartunnassa aikakauslehtiä ja tältä alueelta olemme saaneet runsaasti uutta aineistoa."

Tulosta on tehty: MediaKsi arkiston kautta Helsingin Sanomat, Ilta-Sanomat, yhtiön henkilöstölehdet ja Kansa Taisteli lehti ovat sähköisesti kaikkien tutkijoiden ulottuvilla Päivälehdien arkiston tutkijasalissa ja lehtiin voi koko toiminta-ajalta tehdä hakuja vapaalla sanahauulla.

Anttonen dynaaminen ryhmä vastaanottaa mm. kaikki Sanoma Oyj:n yhtiökokousaineistot, hallitusten kokousaineistot sekä työvaliokuntien aineistot ja yhtiön hallituksen puheenjohtajan toimiston arkistot. Arkistolaiset saavat myös tuoretta luettavaa sillä he vastaanottavat Helsingin Sanomien, Ilta-Sanomien, Urheilusanomien sekä Metro-lehden vuosikerrat. Arkisto kokoo ja järjestää Sanoma Oyj:n ja sen tytäryhtiöiden historiallisia arkistoja. Yksityiskokoelmiakin vastaanotetaan – vuonna 2013 niitä tuli 75 kappaletta. Nämä olivat pääasiassa sanomalaisten henkilöarkistoja, jotka ovat työhön liittyviä arkistoja. Niitä kertyy toimittajilta ja johtajilta ja myös muulta henkilöstöltä. Viimeaikoina arkisto on saanut hyviä aineistoja mm. mediatalon tietotekniikasta eri toimitusjärjestelmistä.

Anttonen avustaa konsernia arkistohoidossa ja neuvoa mm. asiakir-

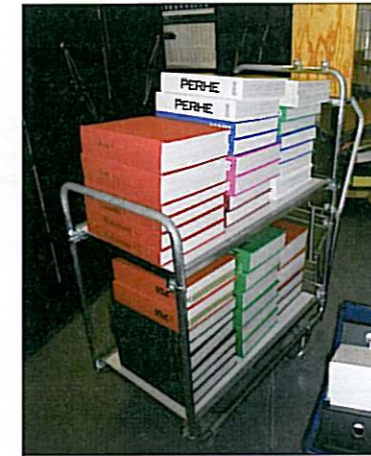
jojen säilytysasioissa – eli seulonasta säilyttämiseen. Tässä lienee melkoinen urakka, mutta onneksi käytössä on reservejä.

"Arkistotyötä teemme yhteistyössä Sanoman keskusarkiston kanssa, jonka päällikkönä on Vesa Lehtola. Sanomalassa Vantaalla toimiva Keskusarkisto säilyttää määräajan säilytettävät asiakirjat ja Lehtola kontolla ovat ajankohtaiset käyttöarkistot sekä yhtiön sopimukset. Konsernissa on henkilökuntaa n. 10000 henkeä. Liikevaihdosta Suomen osuus on 36,8 prosenttia."

Päivälehdien arkisto on kunnostautunut henkilöhaastatteluiden tekemisessä. Yli 400 sanomalaista on haastateltu ja valtava määrä muistitietoa on tallennettu. Anttonen kertoo, että erilaisten murroskausien taltiointi on ollut keskeinen tavoite. Esimerkiksi sanomalehden tekeminen on kokenut valtavan mullistuksen muutamassa vuosikymmenessä. Ammattiryhmiä on kadonnut ja uusia syntynyt. Lehden valmistamisen tietoa onkin kerätty ahkerasti talteen.

Arkistossa on tarjolla varsinaisia helmiä, joista Anttonen mainitsee Erko-suvun arkistot, Aku Ankan sekä Sanoman historialliset valokuvakokoelmat, joissa on runsaat 10 000 talon historiaan liittyvää valokuvaa. Valokuvat ovat sähköisesti talletettuna toimituksen kuvajärjestelmään, mutta niiden käyttö on mahdollista vain Päivälehdien arkistossa.

Yhtiön ulkomaan yksiköiden asiakirjat säilytetään kussakin toimintamaassa kunkin maan käytäntöjen ja lainsäädännön mukaisella tavalla. Myytyjen yhtiöiden arkistot siirtyvät yleensä uudelle omistajalle, riippuen tapauksesta. Pitkään

Aikakauslehtiä menossa arkistoon.

Sanomien osana toimineet yhtiöt voivat jäädä myös Päivälehdien arkiston kokoelmiin, kuten Lehtikuva Oy:n arkisto tai sitten ne siirretään uusille omistajalle. WSOY:n tapauksessa aineisto päätyi Kansallisarkistoon.

Tutkijoiden toivemaailma?

Päivälehdien tutkijasali on erinomainen paikka tehdä työtä – etenkin jos onnistuu saamaan tietokoneen, josta on pääsy Helsingin Sanomien digilehtiarkistoon. Paikkavaraus onkin syytä tehdä. Tällaisia "tehokoneita" on kaksi kappaletta ja arkistoon tehtiin vuonna 2013 runsaat 700 tutkijakäyntiä – myllyt ovat siis jatkuvassa käytössä. Anttoselle saapui vuonna 2013 tiedusteluja arkistoinaistoista 650 kappaletta.

Omat muistitikut on syytä jättää kotiin sillä Päivälehdien arkisto on tietoturva-asioissakin eturivissä. Arkistosta saa kohtuuhintaan tallennusvälineet. Tämä järjestely on kaikkien edun mukaista!

Teimme leikkimielisen haun Päivälehdien arkiston bittimaailmaan ja testasimme Leonid Brezhnevin ja Vladimir Putinin tietoja. Arvatkaapa kumpi voitti? Niin siinä kävi,

että edesmenneen Neuvostoliiton tuonpuoleiseen siirtynyt Brezhnev sai 6773 "osumaa", mutta Venäjän dynaaminen presidentti Putin yli 8600 viitettä. Ehkäpä syynä on maailma muuttuminen aikaisempaa viihteellisemmäksi. Pystyttekö kuvittelemaan kivikasvoista Brezhneviä opastamassa kurkia oikeille muuttoreiteilleen tai painivan leikkisästi siperiantikerin kanssa? Realismi on silti uutismaailmassa tallella – molemmat herrat osasivat kommentaa panssarivaunun mielenilmaisuja kukistamaan.

Aivan kaikkiin asiakirjoihin ei tutkijoilla ole pääsyä. Kokoelmassa on henkilöarkistoja, joiden tallettajat ovat asettaneet käyttörajoituksia ja liikesalaisuus rajoittaa uudenpien yritysasiakirjojen käyttöä. Anttonen huomauttaa, että kaikki painotuotteet ovat luonnollisesti tutkijoiden saatavissa. Asiakirjojen lisäksi arkiston käsikirjastossa on yli 7000 kirjaa. Kokoelma painottuu lehdistön, kustannustoiminnan, kirjapainotoiminnan ja Suomen historiaan. Lisäksi on runsaasti matrikkeleita, elämäkertoja sekä nuorsuomalaisuuteen ja muuhun poliittiseen toimintaan liittyvää kirjallisuutta, jota sekä tutkijasali asiakkaat että oma henkilökunta tarvitsee työssään

Kysyn kaimaltani lopuksi visioita arkistonsa tulevaisuudesta sekä lähiajan tavoitteista. "Lähivuosina uskon sähköisen arkistoinaiston määrän ylittävän paperiarkistojen määrän. Lisäämme tarpeen mukaan tutkijapäätteitä, joita voi lukea kaikkea sähköistä aineistoa ja tehdä siihen kattavia hakuja. Virtuaalinen tutkijasali on arkipäivää ja osaan aineistosta asiakas pääsee tutustumaan omalta työasemaltaan. Lisäksi sähköiset yhteydet muiden arkistojen välillä tulevat avautumaan."